



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 3 (Aralık/December 2020), s. 22-40.
Geliş Tarihi-Received: 30.11.2020
Kabul Tarihi-Accepted: 14.12.2020
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675

Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Yer Alan İkilemeler Üzerine Bir İnceleme

An Investigation On The Bilaters In The Course Books Used For Teaching Foreigners In Turkish Teaching

Tuğba HAYRAN*
Hülya YAZICI*

Öz

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde ikilemelerin öğretimi diğer söz varlığı öğelerinin öğretimine göre daha güçtür. Çünkü ikilemeler, yapısal ve anlamsal olarak somut gerçekliğin dışına çıkmakta; gündelik dilde karşılığı olmayan bazı sözcüklerle oluşturuldukları ve soyut duygu durumlarını ya da olayları ifade etmek için kullanıldıkları için dili öğrenme sürecinde zorluk yaşanmaktadır. Bu çalışmanın amacı yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan çeşitli ders kitaplarındaki ikilemelerin belirlenmesi ve incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* (A1-A2-B1-B2C1-C2), *Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti* (A1/A2-B1-B2/C1) ve *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* (A1-A2-B1-B2-C1) oluşturmuştur. Araştırma kapsamında on dört ders kitabında incelenen ikilemeler hem yayınlar çerçevesinde hem düzeyler arasında hem de kendi içinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolar hâlinde ortaya konmuştur. Araştırmanın sonunda *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* (%48) ve *Yeni Hitit Türkçe öğretim seti* ders kitaplarında ikilemelere daha fazla yer verildiği (%27) belirlenmiştir. Bu oran *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* ders kitaplarında %25'tir. İkilemeler sınıflandırılması açısından değerlendirildiğinde ise en fazla aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulmuş olanların (%70) ve zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulanların (%41) ders kitaplarında daha çok yer aldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar Türkçe öğretimi, ders Kitapları, söz varlığı, ikilemeler.

Abstract

In the process of teaching Turkish as a foreign language, teaching reduplications, dual phrases that are formed repeating a word or a phone in the word, is considered more difficult in comparison to the teaching of other vocabulary items. This is mainly due to the fact that reduplications in Turkish are more abstract in nature and the individual words that form the reduplication lose their literal meaning when used in reduplications. Some are formed with words that do not have any practical use and meaning in daily language and used to express some abstract emotional states or phenomena, which poses a challenge while learning Turkish. The purpose of this study is to identify and analyze the reduplications in the various

* Öğretmen, Özel Bandırma Final Akademi Okulları, Bandırma/Türkiye, e-posta: tugba.hayran@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4445-7112.

Bu makale *Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Söz Varlığı Öğretimine Yönelik Bir İnceleme* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Burdur/Türkiye, e-posta: hokuyan@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6824-6427.

textbooks used for teaching Turkish as a foreign language. For this particular aim, the textbooks “Yedi İklim” Turkish Teaching Set (levels A1-A2-B1-B2C1-C2), “Yeni Hitit” Turkish Teaching Set (levels A1/A2-B1-B2/C1), and “Gazi” Turkish Teaching Set for Foreigners (levels A1-A2-B1-B2-C1) were selected as samples and the reduplications identified in these fourteen textbooks were analyzed and categorized in accordance with the publication types, course levels, and types of reduplications and the data gathered through this analysis have been reported in this article. Results of this study revealed that “Yedi İklim” Turkish Teaching Set (%48) and “Yeni Hitit” Turkish Teaching Set (% 27) textbooks include reduplications more than those of “Gazi” Turkish Teaching This rate is 25% in the textbooks of Turkish Education Set for Gazi Foreigners. When considered in terms of the classification of reduplications, it was seen that created with the most repetitions of the same word (70%) and created with antonyms (41%) take more place in textbooks.

Keywords: Teaching Turkish to foreigners, textbook, vocabulary, reduplications.

Giriş

Çağımızda bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesi toplumları birbirine daha da yakınlaştırmış; ekonomi, turizm ve eğitim gibi karşılıklı ilişkiler daha da gelişmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak çok kültürlü bir toplum kavramı birçok ülkede kabul görmeye başlamıştır. Küreselleşen çok kültürlü bir toplumun çok dilli bir toplum olması kaçınılmazdır (Putatunda 2010; akt. İşcan 2011). Bu bağlamda yabancı bir dilin öğrenilme gereksinimi doğmuş ve bunu karşılamak günümüz eğitiminin amaçlarından biri haline gelmiştir.

Demircan (2005), dünyada geçerli olan başka bir dilin öğrenilmesinin insanların her alandaki gereksinimlerini karşılamada ve karşılıklı ilişkilerin yürütülmesinde önemli olduğunu söyler. Bireylerin anadili dışında başka bir dili öğrenmeye başlaması yabancılara dil öğretiminin de başlangıcı olmuştur. Günümüzde ikinci bir dil bilmenin gerekliliği Türkçenin de yabancı dil olarak öğrenilmesine yönelik bir talebi artırmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretimi sürecinde söz varlığı öğretimi bu sürecin önemli bir alanını oluşturmaktadır. Sözvarlığı öğrenimiyle elde edilen sözcük dağarcığı bireye, dilin işleyiş kurallarını bilmese bile okunanı ve dinlenileni anlayabilme veya kendini bunlar aracılığıyla anlatabilme olanağı sunmaktadır (Karatay 2020). Sözvarlığı denince yalnızca o dilin sözcükleri düşünülmemelidir. Bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözvarlığı adı altında ele alınır. Bu terimle anılan varlık, aynı zamanda, o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan 2015). Bu tanımdan yola çıkarak dil öğretiminin aynı zamanda bir kültür öğretimi olduğunu da söylemek yanlış olmaz. Çünkü öğrenilen dil, toplumun kültürü ve yaşayışıyla ilgili bilgi verdiğinden hedef dile ve topluma uyumu da kolaylaştırmaktadır (Er 2006). Diğer bir deyişle söz varlığı ögeleri içerisinde değerlendirilen deyimler, atasözleri, kalıp (ilişki) sözler ve ikilemeler söz varlığının sosyal hayata taşınmış olan göstergeleridir (Okuyan 2012).

Aksan (2015), bu çalışmanın da konusunu oluşturan ikilemelerin bir dilin sözvarlığı içinde yer aldığını ve Yunanca hendiadyoin terimiyle adlandırıldığını belirtir. İkilemeler, diğer dünya dillerinde de -Türkçeye yaklaşan oranda - Korecede ve bir ölçüde Japocada kullanılmaktadır.

Alanyazın çalışmalarında ikilemelere yönelik birçok tanımın yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan en bilinenleri şöyledir:



Aksan (2015)'a göre ikileme bir sözcüğün ya da yansımali bir birimin tamamının ya da bir kısmının yinelenmesi; ya da sözcüğün anlam özellikleri açısından eşanlımlı, zıt anlamlı, anlam açısından ilişkili olabileceği başka bir sözcükle birlikte kullanılmasıyla oluşturulan bir anlatım biçimidir. Hengirmen (2009), anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması olarak tanımlamıştır ikilemeleri. Korkmaz (1992) ise ikilemeleri "Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi" olarak tanımlamaktadır. Hatiboğlu'na (1971) göre ikileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. İkilemeler, Vardar'a (2007) göre, anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma yoluyla oluşturulmuştur. Karahan (1999), ikilemelerin bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu olduğunu söyler. Grupta yer alan kelimeler arasında, şekil ve anlamca bir ilişki olduğunu da dile getirmektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi ikilemelerin kullanımı anlamı güçlendirmektedir. Ancak ikilemeler, yalnızca anlamı güçlendirmez, farklı anlamlar da oluştururlar. Bunlar "abartma, çoğaltma, sıralama, açıklama, küçümseme, sonsuzluk, tahmin, her yer, devamlılık, kızgınlık, acıma, telaş/sabırsızlık, kesinlik, belirsizlik, birliktelik/bütünlük, alaycılık, yaklaşma, azaltma, üzüntü/pişmanlık, gizleme, şaşırma, bıkmama, sahip olma, sahip olmama, uyarma, tezlik" olarak sıralanabilir (Çürük 2016).

Türkçede ikilemeler oluşturulurken pek çok türetme yolundan yararlanılır. Yerli ve yabancı sözcükler ve sözcük köklerinden yepyeni kavramlar oluşturulur. Hatiboğlu (1981), anlam bakımından kuruluş özelliklerine göre ikilemeleri şöyle sınıflandırmıştır:

- 1) Aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşanlar; uslu uslu, demet demet, çeşit çeşit, yavaş yavaş... gibi sayısız sözcüğün bir araya getirilerek tekrarıyla oluşan ikilemelerdir.
- 2) Eş anlamlı sözcükler ile oluşanlar; ses seda, kılık kıyafet, it köpek, deli divane...
- 3) Yakın anlamlı sözcükler ile oluşanlar: hısım akraba, doğru dürüst, akıl fikir, eş dost, sağ salım, yalan yanlış... gibi.
- 4) Zıt (Karşıt) anlamlı öğelerle oluşanlar; aşağı yukarı, ileri geri, er geç, içli dışlı, güle ağlaya, bata çıka...
- 5) Biri anlamlı biri anlamsız başka bir sözcükle oluşanlar; çoluk çocuk, yemek memek, para mara, eğri büğrü, cümbür cemaat vb. örnekler çoğaltılabilir. Genellikle birbirleriyle ses yakınlığı olan iki öğenin eşleştirilmesi tercih edilmektedir.
- 6) İkisi de anlamsız sözcüklerle oluşanlar; abuk subuk, ıvır zıvır, abur cubur, eciş bücüş, apar topar... Bu gibi ikilemeler oluşturulurken Türkçenin ses açısından uyumuna önem verilir. Buna bağlı olarak alliteration denen ses yinelemelerine başvurulabilir.
- 7) Yansıma sözcüklerle oluşanlar: şırl şırl, horul horul, vızır vızır, lıkır lıkır, gümbür gümbür... gibi doğadaki sesleri karşılayan sözcüklerden doğmuş ikileme kalıplarıdır.

Görüldüğü üzere Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan ikilemelerin söz varlığı içerisinde önemli bir yeri vardır (Aksan 2002) ve diğer söz varlığı öğelerinin öğretimi gibi ikilemelerin öğretimi de yabancılara Türkçe öğretimi sürecinde önemlidir. Çünkü her yabancı dil öğrenenin temel hedefi, ilgili yabancı dilde olabildiğince tam bir iletişim edinci kazanarak duygu ve düşüncelerini o



dilin anadil konuşucusu gibi ifade etmektir. Bu da öncelikle o dilin dil bilgisel yapılarını öğrenmekten çok, o dilde iletişimsel edincin olmazsa olmazı olan sözcük dağarcığının, kalıplaşmış sözcük öbeklerinin, olabildiğince zenginleştirilmesiyle gerçekleştirilebilir (Serindağ 2018).

Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında yer alan ikilemelerin belirlenmesi ve incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmıştır:

1- İncelenen tüm kitaplarda yer alan ikilemelerin kitaplara göre genel dağılımı nasıldır?

2- *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* ders kitaplarında yer alan ikilemeler düzeylere göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

3- *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* ders kitaplarında yer alan ikilemeler düzeylere göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

4- *Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti* ders kitaplarında yer alan ikilemeler düzeylere göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelmesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi Yıldırım ve Şimşek (2011)'e göre, "araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi, gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Yani nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olarak da kullanılabilir." Bu araştırmada doküman olarak *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* (A1-A2-B1-B2-C1-C2), *Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti* (A1/A2-B1-B2/C1) ve *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* (A1-A2-B1-B2-C1) kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 öğretim yılında farklı yabancı dil öğretim merkezlerinde yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan on dört ders kitabı oluşturmaktadır. Ders kitapları seçilirken öğretim kurumlarında en fazla tercih edilen kitaplar olması ve yaygın kullanılması göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda belirlenen yayınlar şunlardır: Yunus Emre Enstitülerinde hazırlanan ve kullanılan *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* (A1-A2-B1-B2-C1-C2 düzeyindeki tüm ders kitapları); TÖMER ve DİLMER'lerin birçoğunda kullanılan ve üniversite bünyesinde hazırlanan Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe A1-A2 (Temel Düzey), B1-B2 (Orta Düzey), C1 (İleri Düzey) kitapları; Ankara Üniversitesi Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe A1-A2, B1 (Orta), B2-C1 (Yüksek) öğretim setlerine ait ders kitapları. Ders kitaplarında yer alan tüm metinler ve metin dışı alışımlar ikilemeler bağlamında değerlendirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veriler, doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama aşamasında, ders kitaplarındaki okuma, yazma, konuşma ve dinleme metinlerinde ve metin dışı etkinliklerde yer alan söz varlığı öğelerinden olan ikilemeler kendi içinde sınıflandırılarak işlenmiştir.



Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında on dört ders kitabında incelenen ikilemeler hem yayınlar çerçevesinde hem düzeyler arasında hem de kendi içinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolar hâlinde ortaya konmuştur.

Bulgular

Bu bölümde araştırma bulguları araştırmanın alt sorularına bağlı kalınarak verilmiştir. Araştırmanın ilk alt sorusu olan “İncelenen tüm kitaplarda yer alan ikilemelerin kitaplara göre genel dağılımı nasıldır? sorusuna yönelik bulgular Tablo 1. de verilmiştir:



Tablo 1: İncelenen Kitaplarda Yer Alan İkilemelerin Kitaplara Göre Genel Dağılımı

İncelenen Kitaplar	İkilemelerin Kuruluş Özellikleri								Toplam	
	Aynı sözcüğün yinelenmesi	Eş anlamlı	Zıt Anlamlı	Yakın Anlamlı	Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız	Her ikisi de Anlamsız	Yansıma sözcükler	f	%	
Yedi İklim Türkçe Öğret. Seti	127	7	18	15	8	-	6	181	48	
Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğret. seti	61	3	10	8	7	6	-	95	25	
Yeni Hitit Türkçe Öğret. Seti	74	1	13	6	6	-	-	100	27	
f	262	11	41	29	21	6	6	376	100	
%	70	3	11	8	6	2	2	100		

Tablo 1'in de yansıttığı gibi, incelen tüm kitaplarda toplam 376 ikileme belirlenmiştir. Kitaplar içinde en fazla ikilemenin yer aldığı setin *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* (%48) olduğu görülmektedir. Bunu %27 oranıyla *Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti* ve %25 oranıyla *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* izlemektedir. Kitaplarda daha çok aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşturulan ikilemeler kullanılmıştır (%70). Bunu %41 ile zıt anlamlı, %29 ile yakın anlamlı ve %21 ile biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerden oluşan ikilemeler takip etmektedir.

Araştırmanın 2. Alt sorusuna yönelik bulgular Tablo 2.'de sunulmuştur.



Tablo 2: Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarında Yer Alan İkilemelerin Düzeylere Göre Dağılımı

Kitap Düzeyleri	İkilemelerin Kuruluş Özellikleri								Toplam	
	Aynı sözcüğün yinelenmesi	Eş anlamlı	Zıt Anlamlı	Yakın Anlamlı	Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız	Her ikisinde Anlamsız	Yansıma sözcükler	f	%	
A1	6	-	1	-	-	-	-	7	4	
A2	18	-	4	1	-	-	1	24	14	
B1	20	2	1	1	-	-	-	24	14	
B2	23	2	2	4	1	-	-	32	18	
C1	23	2	4	2	3	-	1	35	19	
C2	37	1	6	7	4	-	4	59	32	
f	127	7	18	15	8		6	181	100	
%	70	4	10	8	5	-	3	100		

Tablo 2. incelendiğinde *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'*nde, tüm düzeyler kapsamında toplamda 181 ikileme tespit edilmiştir. En fazla ikileme sözcüğün bulunduğu ders kitabı 59 ikileme ile C2 düzeyidir. Onu takiben C1 düzeyinde (35); B2 düzeyinde (32); B1 ve A2 düzeyinde (24) ikileme bulunmaktadır. En az ikileme A1 düzeyindedir (7). Anlamsal özelliklerin sınıflandırılması açısından değerlendirilecek olursa en çok aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuş (127) ikilemeler kullanılmıştır. Sırasıyla zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş ikilemeler (18), yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler (15), biri anlamlı diğeri anlamsız iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulan ikilemeler (8), eş anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş ikilemeler (7), yansıma sözcüklerden oluşan ikilemeler (6) çoğunluktadır. En az yer verilen ikileme türü ise her ikisi de anlamsız sözcüklerden oluşturulmuş ikileme (1) örnekleridir.



Tablo 2.'de görüldüğü gibi *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti*'nin A1 düzeyinde toplam 7 ikileme tespit edilmiştir. Bu 7 ikilemenin 6'sı aynı sözcüğün tekrarıyla (Uzun uzun, yan yana, bol bol, tek tek, doya doya, yüz yüze), 1'i de zıt anlamlı sözcülerin (gece gündüz) bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti A1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"Bunun için *gece gündüz* adres yazıyor." (s. 149)

"Yürüyüş bitti, *bol bol* su içtik ve kıyafetlerimizi değiştirdik." (s. 158)

"Süt içtim *doya doya*." (s. 163)

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin A2 düzeyi ders kitabındaki 24 ikilemenin 18'i aynı sözcüğün tekrarıyla (zaman zaman, milim milim, sık sık, yavaş yavaş, öde öde, geze geze, okuya okuya, zıplaya zıplaya, baka baka, bekleye bekleye, dura dura, bol bol, Allah Allah, sabah sabah, hızlı hızlı, uzun uzun, kolay kolay), 4'ü zıt anlamlı (düşe kalka, soldan sağa, iniş çıkış, sabah akşam), 1'i yansıma (cıvıl cıvıl) ve 1'i de yakın anlamlı (ara sıra) sözcüklerle oluşturulmuştur.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti A2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"*Sabah akşam* karınca gibi çalışıyor." (s. 36)

"Ben *ara sıra* okula bisikletle giderim." (s. 52)

"Hatice Hanım: Ankara'dayız ama *sık sık* yurt içi gezilere gidiyoruz." (s. 72)

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin B1 düzeyi ders kitabında toplam 24 ikileme belirlenmiştir. Bu 24 ikilemenin oluşturulduğu sözcüklerin türü bakımından dağılımı ise şu şekildedir; aynı sözcüğün tekrarı ile oluşturulan 20 (yüz yüze, garip garip, kat kat, tek tek, yavaş yavaş, minik minik, sürte sürte, böyle böyle, boncuk boncuk, bol bol, çok çok, yok yok, kendi kendine, zaman zaman, sık sık, küp küp, öve öve, bir bir, yan yana, boğum boğum), eş anlamlı sözcüklerle oluşturulan 2 (sağ salim, doğru dürüst) , zıt anlamlı sözcüklerden oluşturulan 1(iniş çıkış) ve yakın anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş 1 ikileme (ara sıra) bulunmaktadır.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti B1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"Gün içinde küçük *iniş çıkışlar* yaşandı." (s. 14)

"Bu nedenle sosyal paylaşım siteleriyle iletişim kurmak yerine *yüz yüze* iletişim kurmak gerek." (s. 23)

"Aslında bütün gece *doğru dürüst* uyuyamadı." (s. 48)

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin B2 düzeyi ders kitabında toplam 32 ikileme belirlenmiştir. Bu ikilemelerin 23'ü aynı sözcüğün tekrarı edilmesiyle (evet evet, tabii tabii, sık sık, uzun uzun, yavaş yavaş, haydi haydi, güzel güzel, yer yer, damdan dama, çabuk çabuk, seve seve, hayran hayran, teker teker, çıkara çıkara, çakmak çakmak, olmazsa olmaz, olursa olsun, baştanbaşa, dört dörtlük, zaman zaman, yerli yersiz); 4'ü yakın anlamlı sözcüklerin bir araya getirilmesiyle (kayıtsız şartsız, ara sıra, kimim kimsem); 2'si zıt anlamlı sözcüklerle (gece gündüz, ine çıkı); 2'si eş anlamlı sözcüklerle (koruyup



kollamak, doğru dürüst) ve 1'i de biri anlamlı biri anlamsız (ufak tefek) sözcüklerle oluşturulmuştur.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti B2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“Polat: *Evet evet*, bilmez miyim, hatta siz onunla epey bir yakındınız da!” (s. 11)

“Eserleri, araştırmaları ve buluşlarıyla dünyanın gelmiş geçmiş en büyük sanatçı ve dehalarından biri olarak kabul edilir.” (s. 25)

“Murat Evren: Sevgi, bir kişiyi *kayıtsız şartsız* kabul etmektir.” (s. 36)

“Anne: *Doğru düzgün* bir lokma bile yemedin.” (s. 66)

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin C1 düzeyi ders kitabında toplam 35 ikileme belirlenmiştir. Bu ikilemelerin 23 'ü aynı sözcüğün tekrarıyla (elden ele, kaç kaç, yarı yarıya, durup dururken, yavaş yavaş, sık sık, yan yana, çekine çekine, bucak bucak, lapa lapa, hemen hemen, türlü türlü, karşı karşıya, karşıdan karşıya, üst üste, zaman zaman, baştanbaşa, ayrı ayrı, adım adım, siz siz, uzun uzadıya, tek tek, gele gele); 2'si yakın anlamlı sözcüklerin bir araya getirilmesiyle (şöyle böyle, görmüş geçirmiş); 2'si eş anlamlı sözcüklerle (ak pak, göğüs bağı); 4'ü zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla (sağdan sola, yukarıdan aşağıya, sağa sola, yaka paça); 3'ü biri anlamlı biri anlamsız iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle (sus pus, iri yarı, kaba saba) ve 1'i de yansıma sözcüklerden oluşturulmuş (tir tir) ikilemelerdir.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti C1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“Meşale, yolculuğun büyük bölümünde sporcular, sanatçılar, öğrenciler gibi pek çok kişi tarafından *elden ele* geçirilerek taşınır.” (s. 11)

“Çocukluğum *şöyle böyle* geçti.” (s. 62)

“Bir pınar serinliğinde, küçücük ve *ak pak ...*” (s. 67)

“*Sağdan sola* doğru yazılan Arap alfabesi, MS 2-4. yüzyıllar arasında Nebati yazısından gelişmiş olmakla birlikte günümüze ulaşabilen en eski örnekleri MS 6. yüzyıla aittir.” (s. 96)

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin C2 düzeyi ders kitabında yer alan 59 ikilemenin 37'si aynı sözcüğün tekrarıyla (çeşit çeşit, kendi kendime, aşa aşa, dağ dağ, yayla yayla, gıcım gıcım, kendi kendine, tuhaf tuhaf, kırgın kırgın, alev alev, dolu dolu, adım adım, uzun uzun, doğrudan doğruya, nesilden nesle, kişiden kişiye, başlı başına, körü körüne, perde perde, ayrı ayrı, beyit beyit, asır asır, sene sene, halka halka, bacak bacak, ağaçtan ağaca, tekrar tekrar, sık sık, yaprak yaprak, yavaş yavaş, birer birer, gide gide, şu şu, uzun uzun, ballandıra ballandıra, açık açık); 1 eş anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle (doğru dürüst); 6 zıt anlamlı sözcüklerle (baştan ayağa, İrili ufaklı, sağda solda, uzak yakın, İyi kötü, sağa sola); 7 yakın anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla (eninde sonunda, ses seda, dursuz duraksız, ara sıra, güç bela, kırık dökük, telli pullu); 4 biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle (yazar mazar, karga burga, ufak tefek, yamru yumru) ve 4 yansıma sözcüğün kullanılmasıyla (takır takır, gıcım gıcım, şırl şırl, hıçkır hıçkır) oluşmuştur.

Yedi İklim Türkçe Öğretim seti C2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:



“Yunus baştan ayağa ‘aşk’, Yunus baştan ayağa ‘teslim’, Yunus baştan ayağa ‘sabr’ dı gayrı. (s. 12)

“Aşk nefsinı yakıp kül etmiş, Yunus yürüdükçe, çeşit çeşit insanlarla tanış oldukça, bu küller dağılıp savrulmuştu.” (s. 12)

“Gülñihal başını kocasının göğsüne koyar, hıçkırır hıçkırır ağlar.” (s. 17)

“Çevrede irili ufaklı birkaç ev ve köy meydanında beyaz küçük bir cami vardı.” (s. 22)



Araştırmanın 3. alt sorusuna yönelik bulgular Tablo 3.'te verilmiştir.

Tablo 3: Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarında Yer Alan İkilemelerin Düzeylere Göre Dağılımı

Kitap Düzeyleri	İkilemelerin Kuruluş Özellikleri							Toplam	
	Aynı sözcüğün yinelenmesi	Eş anlamlı	Zıt Anlamlı	Yakın Anlamlı	Biri Anlamlı Diğer Anlamsız	Her ikisinde Anlamsız	Yansıma Sözcükler	f	%
A1	3	-	1	1	-	-	-	5	5
A2	9	-	2	-	-	-	-	11	12
B1	7	-	2	1	-	1	-	11	12
B2	24	1	5	2	4	2	-	38	40
C1	18	2	-	4	3	3	-	30	31
f	61	3	10	8	7	6	-	95	100
%	65	4	11	7	7	6	-	100	

Tablo 3. incelendiğinde *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti*'nde, tüm düzeyler kapsamında toplamda 95 ikileme tespit edilmiştir. Ders kitapları arasında en fazla ikileme sözcüğün bulunduğu (38) B2 düzeyidir. Onu takiben C1 düzeyinde (30); B1 ve A2 düzeyinde (11) ikileme bulunmaktadır. En az ikileme (5) A1 düzeyindedir. Anlamsal özelliklerin sınıflandırılması açısından değerlendirilecek olursa en çok aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuş (61) ikilemeler kullanılmıştır. Sırasıyla zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş ikilemeler (10), yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler (8), biri anlamlı diğeri anlamsız iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulan ikilemeler (7), her ikisi de anlamsız sözcüklerden oluşturulmuş ikilemeler (6), eş anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş ikilemeler (3) çoğunluktadır. Yansıma sözcüklerden oluşan ikileme türüne ise yer verilmemiştir.



Tablo 3. değerlendirildiğinde *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti*'nin A1 (Temel Düzey) ders kitabında toplam 5 ikilemenin kullanıldığı görülecektir. Bu 5 ikilemenin 3'ü aynı sözcüğün tekrarıyla (bol bol, küçük küçük, çeşit çeşit); 1'i zıt anlamlı sözcüklerle (gidiş dönüş) ve 1'i de yakın anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla (ara sıra) oluşmuştur.

Gazi Yabancılar için Türkçe A1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"Yaz tatilinde *bol bol* yüzüyorum ve geziyorum." (s. 26)

"Soğanı, biberleri, domatesleri *küçük küçük* doğrayın." (s. 38)

"Görevli: Yok ama *gidiş-dönüş* yetmiş lira." (s. 46)

Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin A2 (Temel Düzey) ders kitabında toplam 11 ikilemeye yer verilmiştir. Yer verilen 11 ikilemenin 9'u aynı sözcüğün tekrarıyla (yavaş yavaş, sık sık, kendi kendine, bol bol, çeşit çeşit, renk renk, iç içe, sınıf sınıf, tek tek); 2'si zıt anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle (büyük küçük, git gel) oluşmuştur.

Gazi Yabancılar için Türkçe A2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"Her gün işe *gidip gelmek* insanı çok yoruyor." (s. 30)

"Bu ekip *sınıf sınıf* gezerek öğrencilere fuar hakkında ayrıntılı bilgiler verdi." (s.40)

"Broşürdeki bilgileri *tek tek* açıkladılar." (s. 40)

"Tebriz'deki arkadaşlarıma *sık sık* sizi anlatıyorum." (s. 61)

Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin B1 (Orta Düzey) ders kitabında yer alan 11 ikilemenin 7'si aynı sözcüğün yinelenmesiyle (sık sık, hemen hemen, dört dörtlük, dilden dile, pırıl pırıl, gizli gizli, başlı başına); 1'i yakın anlamlı sözcüklerle (zor bela); 2'si zıt anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle (dere tepe, enine boyuna; 1'i her ikisi de anlamsız sözcüğün (derme çatma) bir arada kullanılmasıyla oluşmuştur.

Gazi Yabancılar için Türkçe B1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

"Bu *derme çatma* salla büyük ve heyecanlı bir maceraya atıldılar." (s. 7)

"Bana *sık sık* e-posta gönder." (s. 10)

"Kendime *sık sık* şu soruyu soruyorum: "Tiyatro için daha ne yapabilirim?" (s. 72)

"Bu devreye gelinceye dek bir kitabın yazılması kadar çoğaltılması da *başlı başına* bir iş ve sanattı." (s. 12)

Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin B2 (Orta Düzey) ders kitabında toplamda 38 ikilemenin yer aldığı görülecektir. Bu ikilemelerin 24'ü aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle (kişiden kişiye, bol bol, derece derece, hızlı hızlı, tek tek, üst üste, iç içe, yüz yüze, arka arkaya, zaman zaman, olmazsa olmaz, baş başa, bile bile, yer yer, koca koca, yavaş yavaş, hızlı hızlı, bir bir, uzun uzun, ağır ağır, içli içli, kolay kolay, ordan oraya, inceden inceye); 1'i eş anlamlı sözcüklerle (doğru dürüst); 5'i zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla (gece gündüz, az çok, iyi kötü, aşağı yukarı, sağa sola); 2'si yakın anlamlı sözcüklerle (iri yarı, para pul); 4'ü biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle (yalan



dolan, zar zor, ufak tefek); 2'si her ikisi de anlamsız sözcüğün bir arada kullanılmasıyla (apar topar, ordan burdan) oluşmuştur.

Gazi Yabancılar için Türkçe B2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“Bir kısmı ise bu yardımları alamadığından *apar topar* ülkelerinden kaçıyor ve mülteci oluyor.” (s. 52)

“*Ufak tefek* sokak sergileri, fuarlar derken bugünlere ulaştık.” (s. 48)

“ -Böylece çizeceğim resimle *baş başa* kalabiliyorum.” (s. 48)

“Dünyanın birçok yerinde insanlar hala *zar zor* yaşıyor.” (s. 52)

Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin C1 (İleri Düzey) ders kitabında toplam 30 ikilemeye yer verilmiştir. Yer verilen bu ikilemeler 18'i aynı sözcüğün tekrarıyla (nesilden nesile, buram buram, boydan boya, tek tek, teker teker, yok yok, sık sık, zaman zaman, kendi kendine, ayrı ayrı, bile bile, dost dost, uzun uzun, ayrı ayrı, yavaş yavaş, rahat rahat, oda oda); 2'si eş anlamlı sözcüklerle (sessiz sedasız, sağ salım); 4'ü yakın anlamlı sözcüklerin bir araya getirilmesiyle (doğru düzgün, ezelden ebede, ardı arkası, ağır aksak); 3'ü biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle (yalan dolan, zar zor, zil zurna); 3'ü her ikisi de anlamsız sözcüklerle (abur cubur, tıka basa, allak bullak) oluşturulmuştur.

Gazi Yabancılar için Türkçe C1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“*Ezelden ebede* var olacakmış gibi köklü bir geçmişe sahip bu karnavalın kökeni aslında 11. yüzyıla dayanmaktadır.” (s. 17)

“Gençlerin kanını kaynatacak dansların *ardı arkası* kesilmedi.” (s. 21)

“Özellikle de *abur cubur* yemek bana büyük keyif veriyor.” (s. 38)

“Tabanda *boydan boya* yapılan uzun hava kanalcıklarıyla pervanenin ayakkabının topuk kısmına, ürettiği hava tabanın üzerindeki küçük deliklerle ayakkabının içine verilmektedir.” (s. 42)



Araştırmanın 4. alt sorusuna yönelik bulgular Tablo. 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarında Yer Alan İkilemelerin Düzeylere Göre Dağılımı

Kitap Düzeyleri	İkilemelerin Kuruluş Özellikleri								
	Aynı sözcüğün yinelenmesi	Eş anlamlı	Zıt Anlamlı	Yakın Anlamlı	Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız	Her ikisinde Anlamsız	Yansıma sözcükler	Toplam	
								f	%
A1/A2	13	-	2	1	-	-	-	16	16
B1	25	1	5	1	1	-	-	33	33
B2/C1	36	-	6	4	5	-	-	51	51
f	74	1	13	6	6	-	-	100	100
%	74	1	13	6	6	-	-	100	

Tablo 4. incelendiğinde *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'*nde, tüm düzeyler kapsamında toplamda 100 ikileme tespit edilmiştir. Ders kitapları arasında en fazla ikileme sözcüğün bulunduğu (51) B2/C1 düzeyidir. Onu takip eden B1 düzeyinde (33) ikileme bulunmaktadır. En az ikileme sözcüğün bulunduğu (16) A1/A2 düzeyidir. Anlamsal özelliklerin sınıflandırılması açısından değerlendirilecek olursa en çok aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuş (74) ikilemeler kullanılmıştır. Sırasıyla zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan (13), yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan (6), biri anlamlı diğeri anlamsız iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulan ikilemeler (6) çoğunluktadır En az yer verilen ikileme türü ise eş anlamlı sözcükler ile oluşturulmuş ikilemeler (1) dir. İncelenen kitaplarda her ikisi de anlamsız sözcükten oluşturulmuş ikileme türlerine ve yansıma sözcüklerden oluşturulan ikilemelere yer verilmemiştir.



Tablo 4. incelendiğinde Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti A1/A2 düzeyi ders kitabında toplam 16 ikilemenin yer aldığı görülecektir. Bunların 13'ü aynı sözcüğün tekrarıyla (sık sık, bol bol, ıslıl ıslıl, yavaş yavaş, çeşit çeşit, zaman zaman, gizli gizli, tane tane, sıra sıra, bıcır bıcır, kolay kolay, lapa lapa, yürüye yürüye); 2'si zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla (sağa sola, gündüz gece) ve 1' de yakın anlamlı sözcüklerden (ara sıra) oluşturulmuştur.

Yeni Hitit Türkçe öğretim seti A1/A2 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“Kebabın yanında a *çeşit çeşit* baharat, yoğurt ve nohut oluyor.” (s. 68)

“Düzenli spor yapın ya da *zaman zaman* çıkın, yürüyün.” (s. 70)

“*Ara sıra* işten birkaç dakika uzaklaşın.” (s. 70)

“Fotoğrafçı: *Sağa sola* çevirmeyin.” (s. 73)

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin B1 (Orta Düzey) ders kitabında 33 ikilemenin ter aldığı belirlenmiştir. Yer verilen bu 33 ikilemenin 25'i aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulmuş (boş boş, zaman zaman, şaşkın şaşkın, sık sık, yuvarlana yuvarlana, hemen hemen, renk renk, desen desen, yavaş yavaş, baş başa (2), karşı karşıya, günden güne, kol kola, bol bol, boşu boşuna, uç uç, cıvıl cıvıl, çeşit çeşit, farklı farklı, cins cins, saniye saniye, cümle cümle, adım adım, soluk soluğa);1'i eş anlamlı (itişe kakışa); 5'i zıt anlamlı (sağ sol, gelmiş geçmiş, baştan aşağı, yaz kış, enine boyuna); 1'i yakın anlamlı (doğru düzgün); 1'i de biri anlamlı biri anlamsız (saçma sapan) iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Yeni Hitit Türkçe öğretim seti B1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“27 Kasım 1940, dövüş sanatının *gelmiş geçmiş* en büyüğü, dövüş makinesi, büyük usta Bruce Lee dünyaya geldi.” (s. 24)

“Bir tarafta yiyecek ve bayrak satıcıları, bir tarafta gazeteciler ve televizyonların spor muhabirleri, bir tarafta ise *itişe kakışa* stadyuma girmeye çalışan seyirciler vardı.” (s. 26)

“Bizim futbolcular bu duruma bir anlam veremeyip *şaşkın şaşkın* bakiştılar.” (s. 26)

“Maç ortamı çok gergin bu yüzden taraftarlar arasında *sık sık* yumruklaşmalar oluyor.” (s. 27)

“Neden *sık sık* bu sözcüğü duyarız?” (s. 43)

“Dış görünüşünüzde *sık sık* sıradışı değişiklikler yapmayın.” (s. 52)

“Turistler *sık sık* Sultan Ahmet Camisi'nin nerede olduğunu soruyorlar.” (s. 119)

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin B2/C1 (Yüksek Düzey) ders kitabında toplamda 51 ikileme kullanılmıştır. Bunların 36'sı aynı sözcüğün tekrarıyla (koşa koşa, sık sık, peltek peltek, kıs kıs, köy köy, kucak kucak, ağır ağır, yüze yüze, istemeye istemeye, tatlı tatlı, zaman zaman, hemen hemen, küt küt, günden güne, tek tek, farklı farklı, sakın sakın, olmazsa olmaz, yeni yeni, karşı karşıya, kısa kısa, bacak bacak, geçire geçire, şakır şakır, yaz yaz, harıl harıl, yavaş yavaş, peş peşe, bangır bangır, renk renk, iç içe, ufak ufak, dilden dile, uzun uzun, el ele); 6 tanesi zıt anlamlı sözcüklerle (baştan sona, gece gündüz, yukarı aşağı, iyi kötü, baştan aşağı); 4 tanesi yakın anlamlı sözcüklerle (yaşna başına, köşe bucak, iş güç, usta çırak) ve 5 tanesi de biri anlamlı biri



anlamsız iki sözcüğün bir araya getirilmesiyle (şaka maka, şen şakrak, zar zor, çoluk çocuk, gezip tozmak) oluşturulmuştur.

Yeni Hitit Türkçe öğretim seti B2/C1 düzeyi ders kitabından doğrudan alıntılanan ikileme örnekleri:

“Alman ikide bir ‘Ulan Kenan Bey’ dedikçe, öbür üyeler de *kıs kıs* gülüyorlarmış.” (s. 12)

“Durumu kurtarmak için, sesini yumuşatarak *zar zor* ‘Efendim kızım!... dedi.’ ‘Ulan baba be...’ (s. 12)

“Aşık Veysel bir dönem *köy köy* dolaşarak saz dersleri vermiş.” (s. 13)

“İnsanoğlunun hayatını *baştan sona* değiştirebilen güçlü duyguya sadece ‘aşk’ deyip geçemeyiz.” (s. 34)

“*Koşa koşa* üst kata çıkıp Necla Teyzelerin kapısını çaldım.” (s. 11)

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe (A1-A2-B1-B2-C1-C2), *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* (A1-A2-B1-B2-C1) ve *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* (1-2-3) öğretim setleri kapsamında üç yayına ait 14 ders kitabındaki ikilemeler incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki tüm metinlerde ve metin dışı öğelerde yer alan ikilemeler saptanarak Hatiboğlu’nun (1981) sınıflamasına göre dağılımı belirlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İkilemelere en fazla yer verilen öğretim setleri %48 oranıyla *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* ve %27 oranıyla *Yeni Hitit Türkçe öğretim setidir*. Bunu %25 oranıyla *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* takip etmiştir. İkilemeler kuruluşları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulmuş olanlar (%70) ve zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulanlar (%41) ön plana çıkmaktadır. Çünkü aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle hem öğretimde kolaylık sağladığı düşünülmektedir hem de aynı sözcük pekişmiş olduğundan dile daha çabuk yerleşmektedir. Zıt anlamlı sözcüklerin tercih edilmesi de bir sözcüğün tam tersi olanla eşleştirilmesi kolay kavranacağından ve çok defa açıklanması gereken bir kavramın sınırlarını belirleme de kolaylık sağlayacağından gündelik yaşam içerisindeki kullanıma daha yakın bulunmuş ve diğerlerine göre daha fazla yer verilmiştir. Yine yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş olanlar bu doğrultuda çoğunluktadır (%29). Biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerden oluşturulanlar (%21) ile ikisi de anlamsız sözcüğün bir arada kullanılmasıyla oluşmuş ikilemeler (%2) diğerlerine oranla daha az düzeydedir. Çünkü anlamsız sözcükleri karşılayan bir kavram olmadığından bu ikilemelerin hedef dili konuşan kişi tarafından anlamlandırılması ve öğrenilmesi daha güçtür. Fakat belirtmek gerekir ki ikilemelerin kullanım alanı ve çeşitliliği diğer dillere göre daha fazladır.

Dilek (2015), ikilemelerin, bir dilin sözvarlığı bilgisi ile bu bilgiyi kullanma yeteneği’ni kapsayan sözvarlığı öğelerinden biri olmakla birlikte, aynı zamanda toplumdilbilgisel yeterliklerden biri olduğunu belirtir. Bu bağlamda ikilemelerin, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde, bildirişimsel dil yeterliklerine ulaşmak için Yabancı Dil Olarak Türkçe derslerinde öğretilmesi gerektiğinin altını çizer. Bununla beraber ikilemeler, benzer yapıların gruplandırılarak bir arada öğrenilmesinin daha kolay olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğrenilmesi en kolay olan sözvarlığı öğelerindedir.

Yedi İklim Ders kitaplarında yer alan ikilemeler seviyelere uygun olarak artış göstermiştir. A1 düzeyinde 7, A2 ve B1 düzeyinde 24, C1 düzeyinde 32, C2 düzeyinde 35



ikilemenin olduğu görülmektedir. Tüm düzeyler kapsamında toplamda 181 ikilemeye rastlanmıştır. Ders kitaplarındaki dağılımı düzenli artış göstermese de atasözleri ve deyimlere oranla ikilemelere daha fazla yer verilmiştir.

Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'ndeki metinler ikilemeler açısından değerlendirildiğinde ise düzeyler arasında düzensiz bir dağılım vardır. A1 düzeyinde 5, A2 ve B1 düzeyinde 11, B2 düzeyinde 39, C1 düzeyinde 30 ikileme olmak üzere toplamda 95 ikileme örneğine rastlanmıştır.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'ndeki ders kitaplarında yer alan ikilemeler seviye artışına paralel olarak artış göstermiştir. Birinci kitapta (A1-A2) 16 ikilemeye, ikinci kitapta (B1) 33 ikilemeye, üçüncü kitapta (B2-C1) 51 ikilemeye yer verildiği görülmektedir.

Arslan (2014), *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarını sözcük varlığı öğeleri açısından değerlendirdiği araştırmasında birinci ve üçüncü kitapta birbirine yakın oranda ikileme kullanıldığını fakat ikinci kitapta diğerlerinden fazla sayıda ikilemeye yer verildiği belirtir. Okuma metinleri kapsamında yapılan çalışmada A1-A2 düzeyindeki birinci kitapta 8, B1 düzeyindeki ikinci kitapta 18, B2-C1 düzeyindeki üçüncü kitapta ise 7 ikileme örneğinin olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmada ele alınan düzeylerden A1-A2'de 16, B1' de 33, B2-C1'de 51 ikileme örneği bulunmuştur. Bizim çalışmamızda ise metin içi ve metin dışı olmak üzere ders kitaplarında yer verilen tüm ikileme örnekleri ve tüm beceri alanları dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. Bu yüzden bulgular bahsedilen çalışma ile farklılık göstermektedir.

Göçen (2016), yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki öğretilmesi hedeflenen sözcük varlığı öğelerini araştırdığı çalışmada *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe*, *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* setlerini incelenmiştir. Söz varlığı öğelerinden ikilemelere ait bulgular sonucunda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında A1 düzeyinde 11, A2 düzeyinde 13, B1 düzeyinde 25, B2 düzeyinde 45, C1 düzeyinde 54 ikilemenin öğretim sonunda kazandırılması hedeflendiği sonucuna ulaşılmıştır. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* serisindeki ikilemelerin dağılımında ise A1-A2 birinci kitapta 60, B1 ikinci kitapta 79, B2-C1 üçüncü kitapta 112 ikilemenin öğretilmesi hedeflendiği görülmektedir. Bu bulgular sonucunda ikilemelerin her iki kitap serisinde de düzeyler arttıkça buna paralel olarak artış gösterdiğini saptamıştır. Elde edilen bu sonuç yapılan araştırma sonucu ile karşılaştırıldığında *Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti* için farklılaşmaktadır. Çünkü bu çalışmada aynı yayın serisi kapsamında incelenen ikilemeler A1, A2, B1, B2 düzeyine kadar kitaplardaki seviye artışıyla doğru orantılı olarak artış gösterirken C1 seviyesinde azaldığı görülmektedir.

Güvendik (2019) "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil-Kültür İlişkisi Bağlamında Yazınsal Metinlerin Temel Söz Varlığı Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde ders kitaplarında yer alan metinler bağlamında, Türkçenin söz varlığına ilişkin öğeleri (özel isimler, deyimler, atasözleri, kalıp ifadeler, ünlemler, akrabalık kavramları vb.) belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan *Yedi İklim Öğretim Seti* ve İstanbul Üniversitesi DİLMER tarafından hazırlanan *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti*, dil-kültür ilişkisi bağlamında yazınsal metinlerde temel söz varlığı kapsamında karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Ortaya konan bulgular sonucunda *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* A1 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 3 adet ikileme kullanıldığı tespit edilirken, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti A1 seviyesinde yazınsal metin tespit edilememiştir. Bu sebeple sıklık dizini ve söz varlığı açısından inceleme yapılamamıştır. *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* A2 seviyesinde yer alan yazınsal



metinlerde 1 adet ikileme, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti A2 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 6 adet ikileme kullanıldığı görülmüştür. *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* B1 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 7, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti B1 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 2 adet ikileme kullanıldığı tespit edilmiştir. *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* B2 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 10 ikileme kullanılırken, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti B2 seviyesinde tespit edilen yazınsal metinlerde 1 adet ikileme kullanıldığı saptanmıştır. *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti* C1 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 15 adet, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti C1 seviyesinde yer alan yazınsal metinlerde 43 adet ikileme kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti*'nin incelenen tüm seviyelerinde (A1, A2, B1, B2, C1) tespit edilen 37 yazınsal metinde toplam 36 ikileme kullanıldığı, İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nin incelenen tüm seviyelerinde (A1, A2, B1, B2, C1) tespit edilen 33 yazınsal metinde toplam 52 ikileme kullanıldığı görülmüştür. Güvendik (2019)'in çalışması ile bu çalışmada ele alınan ortak yayın seti olan *Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti*'ne yönelik bulgular karşılaştırıldığında, kitaplarda ikileme kullanımının çalışmamızda daha fazla çıktığı görülmüştür. Bunun nedeni, kitaplarda yer alan bütün beceri alanları dâhilindeki metinlerin araştırma kapsamında incelenmiş olmasıdır. Güvendik (2019) ise sadece yazınsal metinlerdeki ikilemler üzerinde durmuştur. Bunun için aradaki fark anlaşılabilir görülmektedir.

Sonuç olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde ikilemelerin öğretimi diğer söz varlığı öğeleriyle beraber önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ikilemeler diğer kalıp sözler gibi Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere iletişim bağlamında araştırmanın girişinde de belirtilen birçok kolaylığı sağlamaktadır.

Kaynakça

- Aksan, Doğan (2002). *Anadilimiz Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2015). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, Doğan (2015). *Türkçenin Sözcüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2019). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe A1/A2*. Ankara.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2019). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1*. Ankara.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2019). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B2/C1*. Ankara.
- Arslan, Nazmi (2014). *Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çürük, Yasemin (2016). İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 48, 397-411.
- Demircan, Ömer (2005). *Yabancı-dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: DER Yayınları.
- Dilek, İbrahim (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçede İkileme Öğretimi: Örnek Alıştırmalar. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, ISSN: 2198-4999, 1436-1452.
- Er, Kemal Oğuz (2006). Yabancı Dil Öğretim Programlarında Kültürün Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39 (1), 1-14.
- Ergin, Mustafa (2013). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Türkçe Dışı Yabancı Dil Kullanımı. *Uluslararası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı "Balkanlarda Türkçe"*, Cilt 2, Tiran/Arnavutluk, UDEK, 239-245.



- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe A1 Temel Düzey*. Ankara
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe A2 Temel Düzey*. Ankara
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe B1 Temel Düzey*. Ankara
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe B2 Temel Düzey*. Ankara
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe C1 Temel Düzey*. Ankara
- Göçen, Göçen (2016). *Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı ile Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı Anlatımlarındaki Söz Varlığı*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Güvendik, Tuğcihan (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil-Kültür İlişkisi Bağlamında Yazınsal Metinlerin Temel Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Hatiboğlu, Vecihe (1971). *İkileme*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatiboğlu, Vecihe (1981). *Türk Dilinde İkileme- Genişletilmiş İkinci Baskı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hengirmen, Mehmet (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- İşcan, Âdem (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Önemi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 29-36.
- Karahan, Leyla (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karatay, Halit (2020). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Söz Varlığı ve Geliştirilmesi*. H. Karatay (Ed.), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı* (s. 253-270). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Serindağ, Ergün (2018). Yabancı Dil Olarak Almanca Derslerinde İkilemelerin Didaktiği Üzerine Bir Ders Modeli. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (21), 3491-3500.
- Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı Okuyan, Hülya (2012). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16 (2), 35-46.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye A1*. Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye A2*. Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye B1*. Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye B2*. Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye C1*. Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü (YEE). (2019). *Yedi İklim Türkçe Seviye C2*. Ankara.

